

Aan de vooravond van ganzen- en zwanenseizoen 1994/1995

■ *Ganzen en zwanen mogen zich verheugen in populariteit bij veel vogelaars. Ze behoren tot de best bestudeerde vogelsoorten, zeker wat hun wintervoorkomen betreft. In dit nummer van SOVON-Nieuws wat meer aandacht voor het Ganzen- en Zwanentellingenproject van SOVON. De andere watervogelprojecten Midwintertelling, Zoete Rijkswateren en Waddengebied komen weer in volgende afleveringen aan bod.*

Met het seizoen 1994/95 voor de deur is het een mooi moment om in te gaan op de achtergronden van dit project en wat voorlopige resultaten uit het afgelopen seizoen te laten zien.

Organisatie

Het tellen van ganzen heeft in Nederland een lange traditie. Coördinatie van deze tellingen vond aanvankelijk plaats door het voormalige RIVON, later RIN, voorlopers van het huidige IBN-DLO. Met ingang van 1993 is de coördinatie bij SOVON terechtgekomen. Het tellen van zwanen geschiedde veelal op particulier initiatief. Vanaf 1993 is er sprake van een gecombineerde organisatie van zowel de ganzen- als de zwanentellingen. Deze verandering heeft ook zijn weerslag gekregen in de naam en samenstelling van de werkgroep die een grote rol speelt bij de jaarlijkse rapportage (zie de lange serie artikelen in Limosa en het recent verschenen verslag van de januaritelling van 1993).

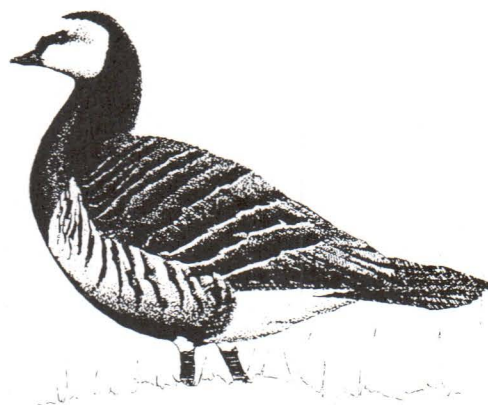
Deze Ganzen- & Zwanenwerkgroep bestaat anno 1994 uit B. Ebbing (voorzitter, Rotgans Waddengebied), B. Spaans (Brandgans), C. Berrevoets (Rotgans ZW-Nederland), J. Philippona (Kolgans), J. Prop (Grauwe Gans), T. Haitjema (Kleine Rietgans), L. van den Bergh (Rietgans, Canadese Gans) en J. Beekman (Kleine Zwaan).

Tellen noodzakelijk

Een vergelijking van de januarieresultaten van het eerste Limosa verslag en die van januari 1993 (tabel 1) laat zien dat het de ganzen in Nederland voor de wind is gegaan. Deze toename is vaak het gevolg geweest van betere nationale en internationale

maken dat ganzen en zwanen tot in lengte van dagen geen gevaar meer lopen. Allerlei ontwikkelingen in de toendra van Rusland kunnen grote gevolgen hebben voor de daar broedende populaties en dat zal onmiddellijk merkbaar zijn in Nederland waar dezelfde vogels overwinteren. Ook komen er verontrustende berichten uit bijv. de Coto Doñana in Zuid-Spanje, waar de door Nederland trekkende Grauwe Ganzen traditiegetrouw overwinteren. Door uitdroging en intensieve jachtdruk is dit gebied veel minder geschikt geworden. Reden te meer om in Nederland een nauwkeurige vinger aan de pols te houden. Los van nuttige redenen om te blijven tellen zijn ganzen en zwanen natuurlijk spectaculaire vogels en vertonen ze boeiend gedrag.

Brandgans (Bram Rijkssen)

bescherming. In de beginjaren waren de tellingen broodnodig om aan te tonen dat het echt slecht ging met bepaalde populaties en dat striktere beschermingsmaatregelen noodzakelijk waren. Tegenwoordig is deze noodzaak niet verminderd, omdat de toename in aantallen niet alleen voor tellersvreugd heeft gezorgd, maar ook tot conflicten met de landbouw. Ook zijn ganzen door de jaren heen geliefd jachtwild gebleven, wat tot discussie leidt of dit gewenst/verantwoord is. Bij de discussies en beleidsafwegingen die hieruit voortvloeien, is het belangrijk te beschikken over zo volledig mogelijke en objectieve gegevens over aantallen en verspreiding. Naast deze permanente redenen om gegevens te blijven verzamelen zijn ook mogelijke nieuwe bedreigingen aan de orde die het allerminst zeker

Telseizoen

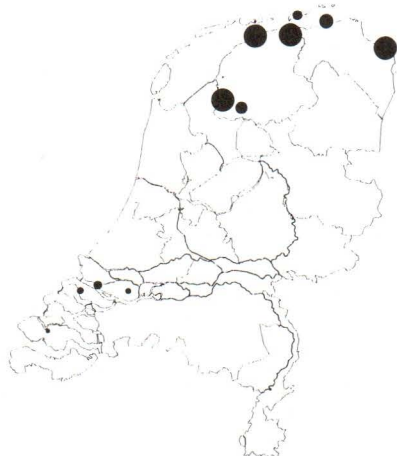
Met de toename in aantallen is ook de noodzakelijke coördinatie en telinspanning enorm toegenomen. Kon vroeger met een relatief klein groepje mensen heel Nederland worden bestreken, tegenwoordig hebben we de hulp van regiocoördinatoren nodig om de vele tellers te instrueren en te begeleiden. Ganzen en zwanen zijn bij uitstek soorten waarvoor totale tellingen van Nederland noodzakelijk en uitvoerbaar zijn. Ze komen voor in groepen die nogal eens van pleisterplaats kunnen wisselen. Een opzet met alleen steekproeven zal in dat geval niet werken. In Nederland worden er vanaf september t/m mei tellingen georganiseerd. Een aantal ervan wordt georganiseerd in samenwerking met andere landen onder de paraplu van het IWRB. Deze tellingen zijn erop gericht om een schatting te maken van de populatiegrootte van de verschillende soorten. In Neder-

Tabel 1. Aantallen ganzen in Nederland in januari 1981 (uit: Limosa 56: 9-17) en 1993. Enkele soorten waren in 1981 talrijker vanwege streng winterweer. De meeste soorten zijn sindsdien sterk toegenomen.

Soort	1981	1993
Rietgans totaal	103.000	44.653
Taiga Rietgans	13.600	428
Kleine Rietgans	18.000	2033
Kolgans	250.000	412.968
Grauwe Gans	10.000	48.006
Brandgans	48.000	151.668
Rotgans	18.200	52.907

De toename van de Brandgans

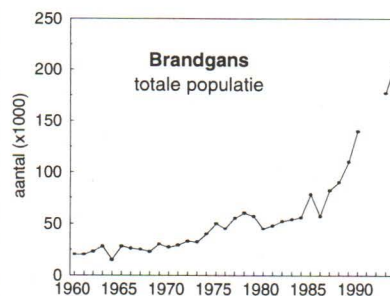
Een van de meest spectaculaire recente ontwikkelingen bij ganzen is de toename van de Brandgans. Deze soort broedt hoofdzakelijk op Groenland, Spitsbergen en Noord-Rusland. De Russische populatie overwintert vrijwel geheel in Nederland en Noord-Duitsland. Daarom is het vrij gemakkelijk om deze populatie te volgen. De aantallen zijn vooral vanaf de jaren zeventig sterk toegenomen, en het plafond lijkt nog niet te zijn bereikt (zie figuur). Niet alleen zijn de aantallen in de traditionele broedgebieden toegenomen, ook zijn er nieuwe broedgebieden gekoloniseerd.

Figuur 1. Brandgans, verspreiding in januari 1993.

In de jaren zeventig ontstond onverwacht een broedkolonie op Gotland in Zweden, ver buiten het reguliere broedgebied. Ook in Noord-Rusland en Estland zijn verschillende nieuwe broedkolonies gesticht. Het ontstaan van deze nieuwe broedplaatsen zou verband houden met een afgenomen broedresultaat door hoge dichtheden in de bestaande broedgebieden; daardoor zou de prikkel om nieuwe gebieden op te zoeken groot geweest zijn. De kolonisatie van het Oostzeegebied was zeer succesvol; de aantallen zijn gestegen van 1 in 1971 tot 1300 broedparen in 1991.

Ook in Nederland broeden tegenwoordig Brandgansen. In de Delta namen de aantallen in 1988-93 toe van 3 naar

Figuur 2. Brandgans, ontwikkeling Russische populatie volgens tellingen in de overwinteringsgebieden in Nederland, Duitsland en Denemarken (aangevuld naar B. Ebbinge; definitieve getallen van enkele jaren ontbreken nog).

Gegevens deels ontleend aan een artikel van P.L. Meininger (*Limosa* 67:1-5) en uit het proefschrift van B. Ebbinge (*Population limitation in arctic breeding geese*).

land gaat het hierbij om de telling van Grauwe Ganzen in september, die van de *anser*-soorten in november, de totaal-telling van alle ganzen en zwanen in januari, de Brandgansen-telling in maart en de Rotgansen-telling in mei. Voor nationale doelstellingen organiseren we in Nederland in de maanden oktober t/m maart aanvullende tellingen voor alle soorten, om bijvoorbeeld aspecten te onderzoeken als seizoensverloop en het belang

van afzonderlijke gebieden. Dit belang is moeilijk te kwantificeren als je maar één of enkele keren per seizoen telt. Je kunt dan net een doortrekpiek missen of door verstoring zitten de vogels die telling toevallig ergens anders.

Bij het verschijnen van deze SOVON-Nieuws bevinden we ons vlak voor de internationale Grauwe Ganzentelling van 17/18 september. De tellers zul-

len de formulieren via de regiocoördinatoren reeds ontvangen hebben. Om te laten zien welke resultaten uit de internationale tellingen komen wordt een voorbeeld elders op deze pagina gepresenteerd. We vertrouwen erop dat de tellers de ganzen, zwanen en SOVON ook komend seizoen niet in de kou laten staan.

Marc van Roomen

Attentie voor geringde Kleine Zwanen

De kans op een ontmoeting met een geringde of anderszins gemerkte Kleine Zwaan is tegenwoordig niet gering. Er worden in Europa door drie onderzoekers of onderzoeksinstanties Kleine Zwanen gemerkt. Waarnemers worden verzocht hun meldingen zo veel mogelijk rechtstreeks aan de verantwoordelijke personen/instanties toe te zenden. Hieronder een overzicht van de verschillende merkmethode.

Gele halsringen (alle codes): waarnemingen sturen naar

Trinus Haitjema, It Heechout 7, 8723 ES Koudum

Blauwe halsringen (alle codes behalve S01-S19, H01 en 001P-100P): waarnemingen sturen naar

Jan Beekman, Zool. Laboratorium RUG, Postbus 14, 9750 AA Haren

Blauwe halsringen (codes S01-S19, H01 en 001P-100P): waarnemingen sturen naar

The Wildfowl & Wetland Trust, Research Dept., Slimbridge, Gloucester GL2 7BT, England

Pootringen (een kleurring met inscriptie bestaande uit 2 of 3 tekens): waarnemingen sturen naar

The Wildfowl & Wetland Trust (adres zie boven)

Pootringen (een kleurring met inscriptie bestaande uit 1 teken): waarnemingen sturen naar

Trinus Haitjema (adres zie boven)